

Rasa Theory

Dr. Shakuntala Gawde
Assistant Professor
Department of Sanskrit
University of Mumbai

Five schools of Ancient Indian poetics

अलंकार

• भामह (काव्यालंकार)

गुण-रीति

• वामन (काव्यालंकारसूत्रवृत्ति)

रस

• भरत (नाट्यशास्त्र)

ध्वनि

• आनन्दवर्धन (ध्वन्यालोक)

वक्रोक्ति

• कुन्तक (वक्रोक्तिजीवित)

Rasa

- ▶ रस् - to taste
 - ▶ रस्यते आस्वाद्यते इति रसः ।
 - ▶ Bharata for the first time used this term in aesthetic sense.
 - ▶ Eight Rasas recognized by Bharata
 - ▶ Ninth was also added later on
- शृङ्गारहास्यकरुणाः रौद्रवीरभयानकाः ।
बीभत्साद्भुतसंज्ञौ चेत्यष्टौ नाट्ये रसाः स्मृताः ॥ नाट्य. ६.१५
शान्तोऽपि नवमो रसः । (का.प्र.)

Shringara rasa is of two types-
Sambhoga (love in union) and Vipralambha (love in separation)

रस

शृङ्गार (Erotic)

हास्य (Laughter)

करुण (Pathos)

रौद्र (Furious)

वीर (Heroic)

भयानक (Terrible)

बीभत्स (Loathsome)

अद्भुत
(Marvellous)

शांत (Peace)

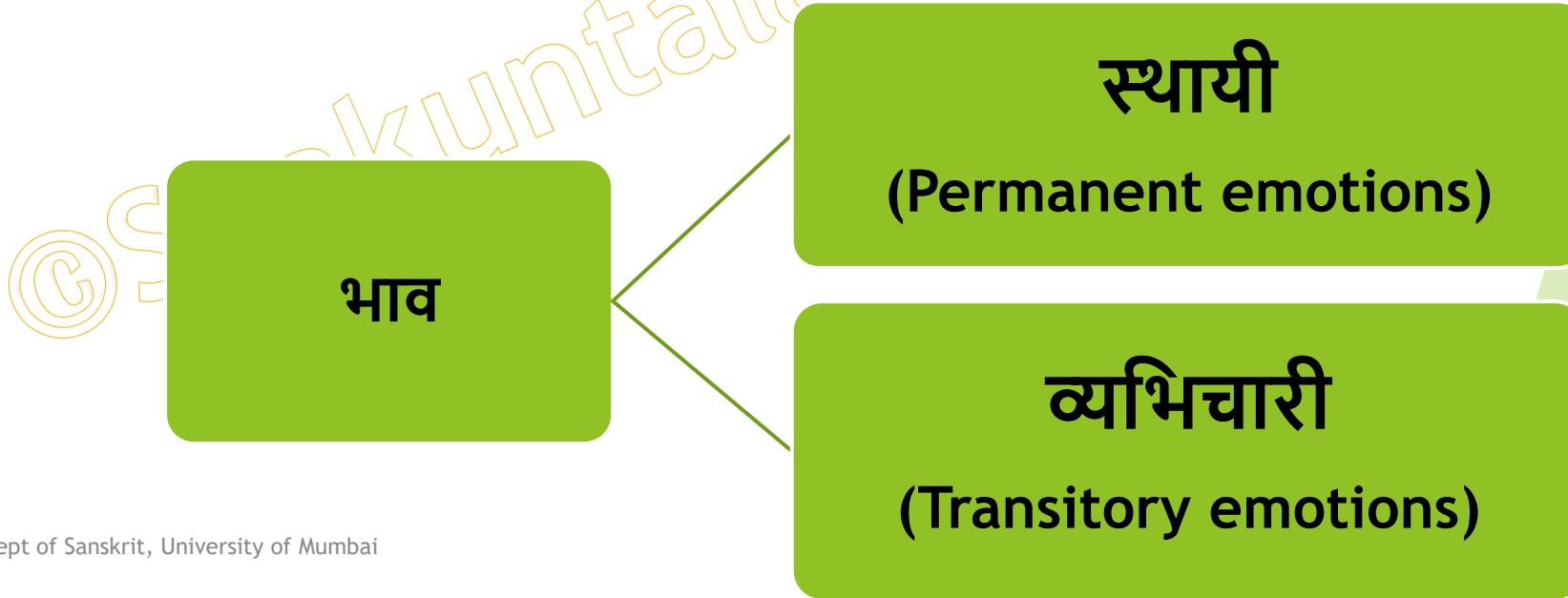
Bharata's *Rasasutra*

- ▶ विभावानुभावव्यभिचारीसंयोगाद्रसनिष्पत्तिः ।
 - ▶ विभाव- cause , determinants
 - ▶ अनुभाव- effect, consequents
 - ▶ व्यभिचारी- transitory mental states
- ▶ पानकरसन्याय- illustration of juice

Bhava (emotions)

- ▶ *Bhavas* always carry out the important function of carrying the aims of poet through the medium of action etc in the drama.
- ▶ काव्यार्थान् भावयन्ति ते भावाः।

स्थायीभाव (permanent emotions)

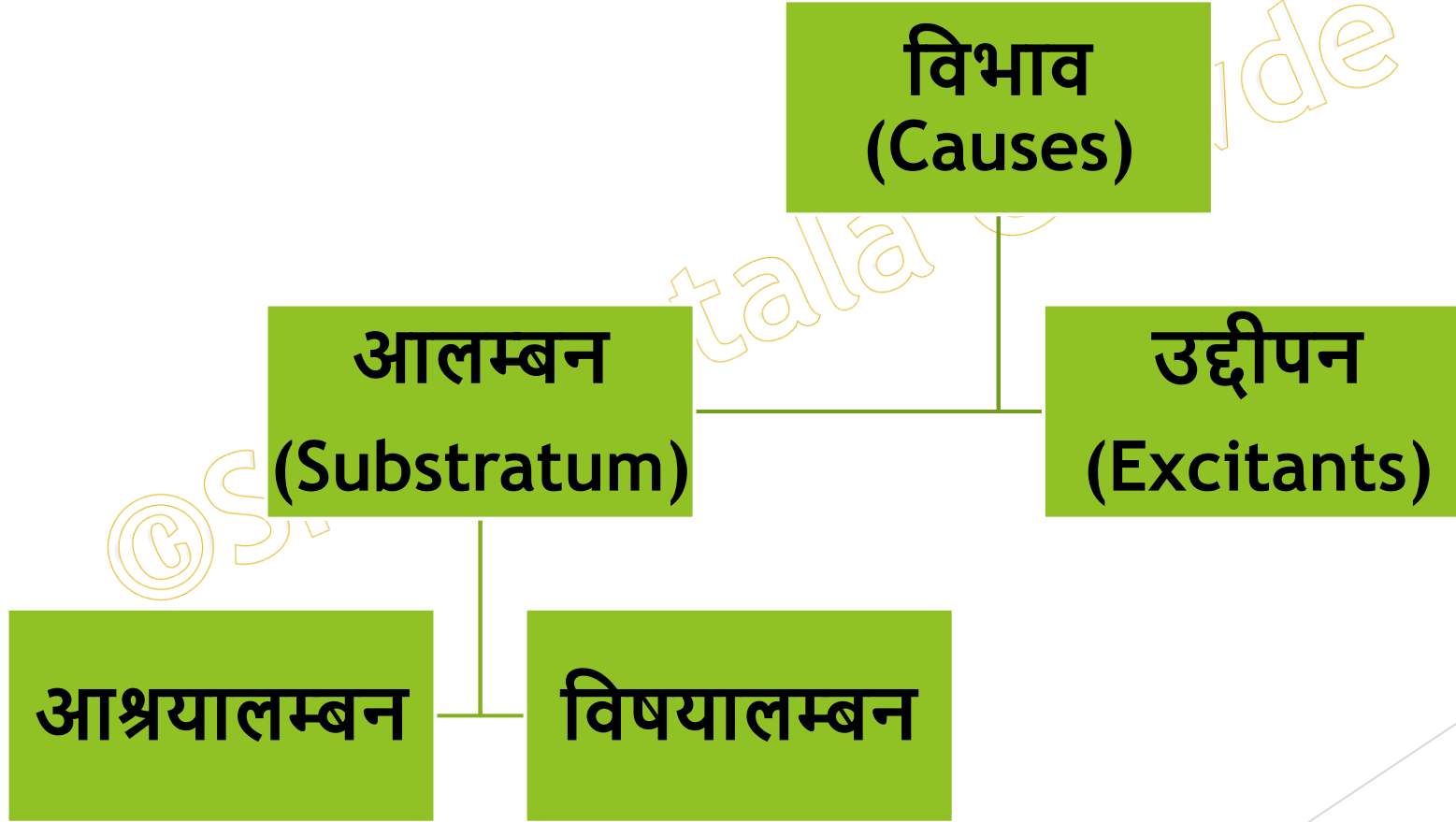
- ▶ Eight /nine pertaining to Rasa
- ▶ Permanent or basic emotions
- ▶ व्यक्तः सः तैः विभावाद्यैः स्थायी भावो रसः स्मृतः।

रतिर्हासश्च शोकश्च क्रोधोत्साहौ भयं तथा ।
जुगुप्सा विस्मयश्चेति स्थायिभावाः प्रकीर्तिताः ॥

	स्थायी	रस
१	रति (love)	शृङ्गार (Erotic)
२	हास (laughter)	हास्य (Laughter)
३	शोक (Grief)	करुण (Pathos)
४	क्रोध (Anger)	रौद्र (Furious)
५	उत्साह (Enthusiasm)	वीर (Heroic)
६	भय (Fear)	भयानक (Terrible)
७	जुगुप्सा (disgust)	बीभत्स (Loathsome)
८	विस्मय (Wonder)	अद्भुत (Marvellous)
९	निर्वेद (Detachment)	शांत (Peace)

विभाव (Determinants)

- ▶ विभावः कारणं निमित्तं हेतुरिति पर्यायाः ।

• Types of विभाव s

• आलम्बन - substratum

Where the rasa is actually created or seen

1) आश्रयालम्बन- Hero/ heroine in whom the rasa arises

e.g: Dusyanata, Yaksha

2) विषयालम्बन- becomes the object of rasa.

e.g: Shakuntala, Yakshapatni

• उद्दीपन- Excitants

• Excites/ enhances/ adds to the development of rasa which is already created. e.g: seasonal beauty, moon-light, garden, lonely place, fragrance mango-blossom etc.

अनुभाव (consequents)

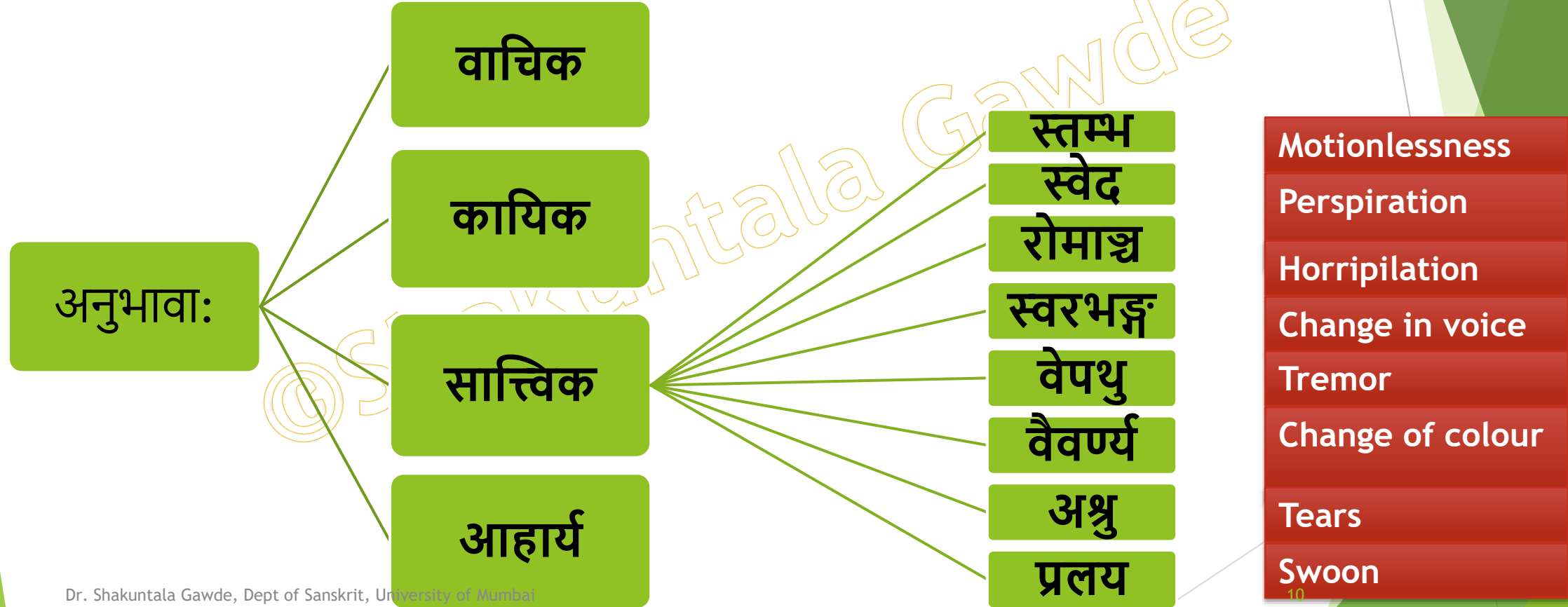
- ▶ अनुभावो विकारस्तु भावसंसूचनात्मकः । दशरूपक IV.3
- ▶ अनु पश्चात् भाव्यन्ते ते अनुभावाः ।

Four types of *Anubhavas* (*abhinaya*) :

1. (आङ्गिक) Physical gestures
2. (वाचिक) Dialogues
3. (आहार्य) Dressing style
4. (सात्त्विक) Psycho somatic gestures

Types of अनुभावाः

स्तम्भः स्वेदोऽथ रोमाञ्चः स्वरभङ्गोऽथ वेपथुः।
वैवर्ण्यमश्रु प्रलय इत्यष्टौ सात्त्विकाः स्मृताः ॥

व्यभिचारीभावs-Transitory emotions

- ▶ विविधम् आभिमुख्येन रसेषु चरन्तीति व्यभिचारिणः।
- ▶ Opposite to *Sthayi bhava*
- ▶ Not confined to particular *rasa*
- ▶ Subordinate in *rasa*
- ▶ Like the waves of ocean
- ▶ Strengthens *Sthayi*

Example : When Saptarshis were talking about the marriage of proposal of Shiva with Parvati's parents, Parvati was counting the petals of the lotus.

(Parvati's *lajja* in *Kumarasambhavam* suggested from above verse)

33 Vyabhichari bhavas

निर्वेदग्लानिशङ्काख्यास्तथासूया मदः श्रमः ।
आलस्यं चैव दैन्यं च चिन्ता मोहः धृतिः स्मृतिः ।
व्रीडा चपलता हर्ष आवेगो जडता तथा ।
गर्वो विषाद औत्सुक्यं निद्रापस्मार एव च ॥
सुप्तं विबोधोऽमर्षश्चाप्यवहित्योग्रता ।
मतिर्व्याधिस्तथोन्मादस्तथा मरणमेव च ॥
त्रासश्चैव वितर्कश्च विज्ञेया व्यभीचारिणः ।
त्रयस्त्रिंशदमी भवाः समाख्यातास्तु नामतः ॥

Rasa analysis

Asharayalambana -Shakuntala

Vishayalambana - Dushyanta

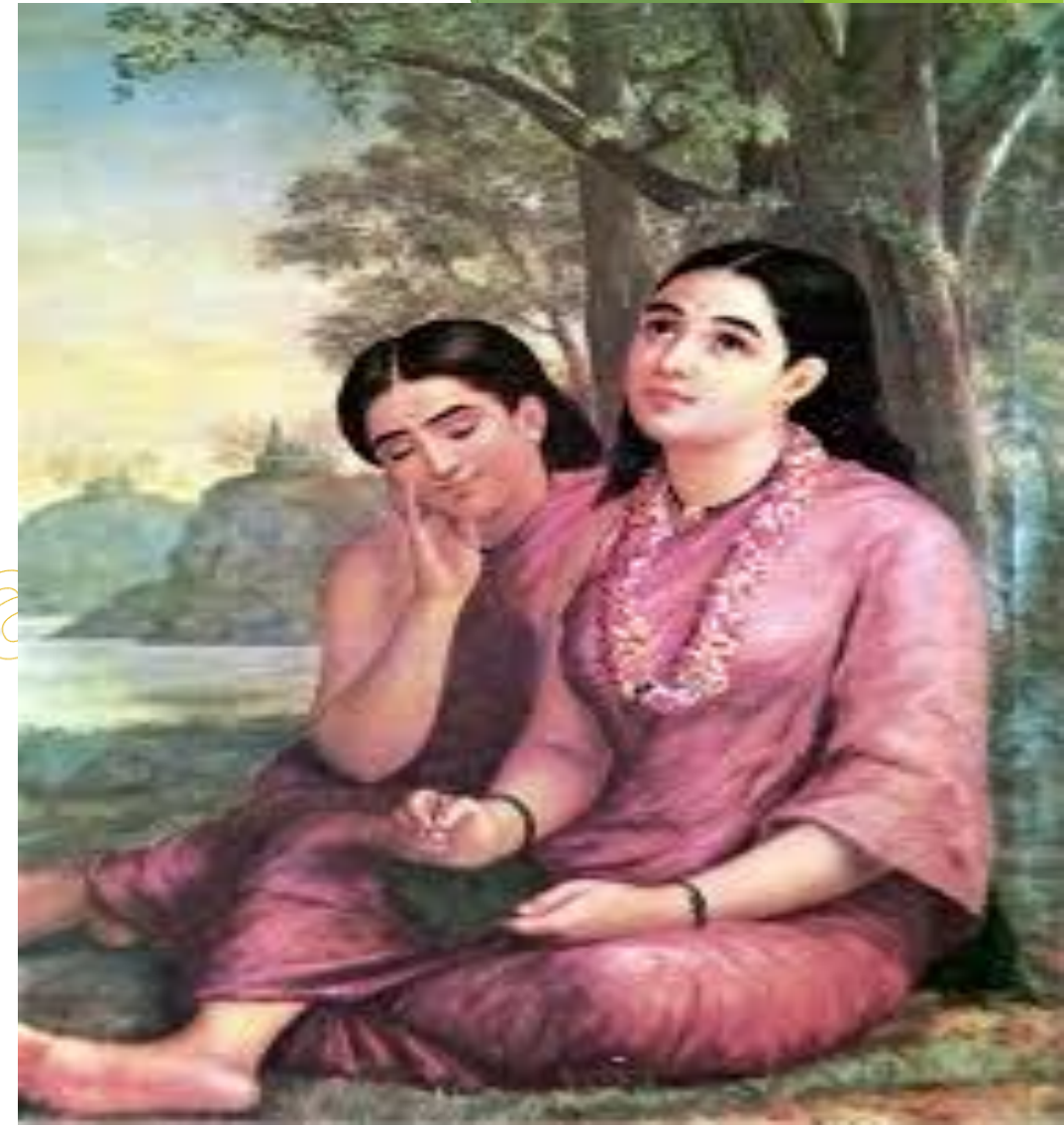
Uddipana - Dushyanta's
departure from the *ashrama* after
marriage

Anubhava - Shakuntala writing a
letter, seeing in the sky, loose hair
(which suggests that she is
virahini)

Vyabhichari -*chinta, dainya,*
smruti, vitarka

Sthayi bhava- Rati

Rasa-Vipralambha Shrungara

Shakuntala with her friend